

Οκτώβριος 2024

ΠΡΑΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

Ανάλυση και προτάσεις ενσωμάτωσης των διατάξεων για την εκτίμηση αντικτύπου στα θεμελιώδη δικαιώματα στην Ελλάδα

ΓΡΑΦΟΥΝ

ΣΟΦΙΑ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΓΥΦΤΟΚΩΣΤΑ

European
**Artificial Intelligence
& Society Fund**

Η έρευνα αυτή κατέστη δυνατή χάρη στην υποστήριξη του "European Artificial Intelligence & Society Fund". Η αποκλειστική ευθύνη για το περιεχόμενο ανήκει στους συγγραφείς και αυτό ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζει απαραίτητα τις θέσεις του NEF ή των Ιδρυμάτων Εταίρων.

Η μελέτη «Πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη: Ανάλυση και προτάσεις ενσωμάτωσης των διατάξεων για την εκτίμηση αντικτύπου στα θεμελιώδη δικαιώματα στην Ελλάδα» είναι διαθέσιμη με την άδεια Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση 4.0 (CC-BY-NC) . Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να κάνουν διασκευές, να τροποποιούν και να δημιουργούν παράγωγα του παρόντος έργου, αλλά χωρίς εμπορική χρήση. Τα νέα έργα θα πρέπει να αναγνωρίζουν τη Homo Digitalis και να παραμένουν μη-εμπορικά, δεν απαιτείται ωστόσο να αδειοδοτούνται με τους ίδιους όρους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η Homo Digitalis και η Τεχνητή Νοημοσύνη	2
Εισαγωγή	3
Πλαίσιο εφαρμογής	4
Συμμόρφωση και κυρώσεις	6
Επικαιροποίηση στοιχείων	8
Διακυβέρνηση και TN	10
Ενημέρωση αρχής εποπτείας της αγοράς	12
Εξαιρέσεις ενημέρωσης	13
Δημοσίευση αποτελεσμάτων	15
DPIA, FRIA ή και τα δύο;	17
Υπηρεσία TN και υπόδειγμα	20
Αρχή Προστασίας για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα	21
Σχέση με άλλα νομοθετήματα	24
Συμπεράσματα	30

Η Homo Digitalis και η Τεχνητή Νοημοσύνη

Η Homo Digitalis, ήδη από το 2018, βλέπει στην τεχνητή νοημοσύνη μια τεχνολογία-κλειδί για την ανθρωπότητα.

Συμμετέχοντας ενεργά σε διεθνείς και εθνικές πρωτοβουλίες, έχει ως στόχο να συμβάλει στη δημιουργία ενός ρυθμιστικού πλαισίου, του οποίου πρωταρχικός στόχος είναι η προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών με υπευθυνότητα και σεβασμό στις ανθρώπινες αξίες.

Από το χθες ...

Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο 2019-2021, η Homo Digitalis ανέλαβε ενεργό ρόλο στην Ad-Hoc Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη τεχνητή νοημοσύνη (CAHAI) συμμετέχοντας στα Policy Development & Legal Frameworks Working Groups, ενώ το 2022 συμμετείχε στην Επιτροπή τεχνητής νοημοσύνης (CAI) του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία πρόσφατα ολοκλήρωσε τις εργασίες της με την υιοθέτηση της Σύμβασης Πλαίσιο για την τεχνητή νοημοσύνη (TN).

Εκτός αυτού, η Homo Digitalis κατέθεσε το 2020 υπόμνημα στη δημόσια διαβούλευση για την Λευκή Βίβλο για τη TN, συμμετέχοντας με προτάσεις της, αλλά και στη δημόσια διαβούλευση για τον Κανονισμό για την TN. Τέλος, από το 2019, συμμετέχει στη Συμμαχία περί TN (AI Alliance) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ) που δίνει τη δυνατότητα σε φορείς από όλο τον κόσμο να αλληλοεπιδράσουν με την Ομάδα Εμπειρογνομώνων Υψηλού Επιπέδου περί TN (High Level Experts Group on AI).

.. στο σήμερα

Λίγο πριν την έναρξη ισχύος του Κανονισμού για την TN, η Homo Digitalis συγκρότησε ειδική ομάδα εργασίας με μέλη-εθελοντές και προέβη στην συστηματική ανάλυση βασικών διατάξεων του Κανονισμού. Το παρόν έγγραφο αποτελεί την πρώτη φάση αυτής της προσπάθειας.

Εισαγωγή

Η εκρηκτική ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης έχει θέσει στο επίκεντρο του δημόσιου διαλόγου ζητήματα ηθικής, νομικής και κοινωνικής φύσης.

Ενώ η ΤΝ υπόσχεται να μεταμορφώσει τον τρόπο ζωής και τις συνθήκες εργασίας, ταυτόχρονα εγείρει ανησυχίες σχετικά με τον αντίκτυπό της στην ιδιωτικότητα, την ισότητα και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Προβληματισμοί

Η Homo Digitalis, ως η μόνη οργάνωση στην Ελλάδα που ασχολείται αποκλειστικά με την προστασία των ψηφιακών δικαιωμάτων, υπογραμμίζει την ανάγκη για ισχυρό ρυθμιστικό πλαίσιο που θα αξιολογεί επαρκώς τους κινδύνους που ενέχει η χρήση συστημάτων υψηλού ρίσκου ΤΝ και θα διασφαλίσει την ηθική ανάπτυξη αυτής της τεχνολογίας.

Είναι επιτακτική ανάγκη να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ των οφελών που προσφέρει η ΤΝ και των πιθανών κινδύνων που ελλοχεύουν, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα μέλλον όπου η τεχνολογία θα υπηρετεί το κοινό καλό και θα σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η 1η Αυγούστου 2024 σηματοδότησε την έναρξη αφενός ισχύος της Πράξης για την ΤΝ ή αλλιώς τον Κανονισμό (ΕΕ) 2024/1689 για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την ΤΝ, και αφετέρου μιας μακράς περιόδου συμμόρφωσης για τις εταιρίες που αναπτύσσουν συστήματα ΤΝ.

Προετοιμασία

Εκτός από τις εταιρίες, τα κράτη μέλη και οι εθνικές εποπτικές αρχές έχουν ξεκινήσει με την σειρά τους να (αναδι)οργανώνονται, κατανέμοντας αρμοδιότητες και πόρους για τον αποτελεσματικό έλεγχο της συμμόρφωσης με τον Κανονισμό.

Σε αυτή τη φάση έντονης προετοιμασίας, σκοπός της παρούσας ανάλυσης της Homo Digitalis είναι η ανάδειξη ορισμένων κρίσιμων ζητημάτων που εγείρει η εφαρμογή των διατάξεων περί εκτίμησης αντικτύπου στα θεμελιώδη δικαιώματα, από την οπτική της κοινωνίας των πολιτών. Εκτός αυτού, στόχος είναι να συμβάλει εποικοδομητικά στον δημόσιο διάλογο, προτείνοντας συγκεκριμένες λύσεις για μια αποτελεσματική διαδικασία εκτίμησης αντικτύπου αναφορικά με τα συστήματα ΤΝ υψηλού ρίσκου.

Πλαίσιο εφαρμογής

Η εκτίμηση αντικτύπου θεμελιωδών δικαιωμάτων έχει έναν δημόσιο χαρακτήρα, καθώς αφορά σχεδόν αποκλειστικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικές οντότητες που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 96, αλλά και τα άρθρα 27 και 49 του Κανονισμού (ΕΕ) 2024/1689 (Κανονισμός για την ΤΝ), οι Εκτιμήσεις Αντικτύπου Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΕΑΘΔ) τίθενται ως προϋπόθεση για την εφαρμογή συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου, μόνο για όσα πρόσωπα/φορείς διέπονται από το δημόσιο δίκαιο ή για ιδιωτικές οντότητες που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες (π.χ εκπαίδευση, υγεία κλπ.).

Συνεπώς, οι ΕΑΘΔ έχουν έναν δημόσιο χαρακτήρα αφήνοντας εκτός υπηρεσίες του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες ενδέχεται να φέρουν κινδύνους και να προκαλούν βλάβη σε θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, π.χ. αλγόριθμος που χρησιμοποιείται για τη διαλογή βιογραφικών και την επιλογή υποψηφίων εργαζομένων.

Μόνη εξαίρεση αποτελούν τα συστήματα ΤΝ που προορίζονται για την αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας και εκτίμησης κινδύνου και τιμολόγηση ασφαλειών ζωής και υγείας, σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος 1, και Παράρτημα ΙΙΙ, σημείο 5, στοιχεία β) και γ).

Προβληματισμοί

Η προϋπόθεση διενέργειας ΕΑΘΔ αναφορικά με τα συστήματα ΤΝ που χρησιμοποιούνται από φορείς δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικές οντότητες που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες, είναι σημαντική και θετική κίνηση, δεδομένης της ανισορροπίας και της ευάλωτης θέσης, στην οποία βρίσκονται οι πολίτες στις συναλλαγές τους και την αλληλεπίδρασή τους με τους δημόσιους φορείς.

Επίσης, η πρόβλεψη αυτή συμβάλλει στη διασφάλιση του κράτους δικαίου, θεμελιώδους έννοιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και του ελληνικού Συντάγματος, καθορίζοντας σαφείς υποχρεώσεις και όρια για τους φορείς του δημοσίου δικαίου και την παροχή δημοσίων υπηρεσιών, προάγοντας την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ωστόσο, ο αποκλεισμός από την υποχρέωση διενέργειας ΕΑΘΔ των συστημάτων ΤΝ που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά σε ιδιωτικές υπηρεσίες, με εξαίρεση αυτές του άρθρου 27 παράγραφος 1 και Παραρτήματος ΙΙΙ σημείο 5, στοιχεία β) και γ), είναι προβληματικός και αντιφατικός.

Και αυτό, διότι ένας από τους βασικούς στόχους της ΕΕ αναφορικά με την ΤΝ, υπήρξε εξ αρχής η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δεδομένων των πλείστων παραδειγμάτων χρήσης συστημάτων ΤΝ από φορείς ιδιωτικού δικαίου και των δυσμενών επιπτώσεων που έχουν για τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

Σχετικό είναι το παράδειγμα της Amazon, η οποία από το 2014 χρησιμοποιούσε σύστημα ΤΝ για εξέταση βιογραφικών και πρόσληψη προσωπικού. Ο αλγόριθμος είχε εκπαιδευτεί με βάση τα βιογραφικά των ατόμων που είχαν προσληφθεί παλιότερα, δηλαδή έβρισκε κοινά μοτίβα και προέβαινε στη λήψη απόφασης για την καταλληλότητα του υποψηφίου. Το πρόβλημα όμως ήταν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων ήταν άνδρες, με αποτέλεσμα ο αλγόριθμος να έχει ως πρότυπο αυτούς, να θεωρεί ότι οι άνδρες υποψήφιοι είναι προτιμητέοι και να προβαίνει, συνεπώς, σε διακρίσεις σε βάρος των γυναικών υποψηφίων.

Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση της Ολλανδίας, όπου η υπερβολική εξάρτηση από αλγορίθμους οδήγησε σε ένα σοβαρό σκάνδαλο. Συγκεκριμένα, ένα αυτοματοποιημένο σύστημα για τον εντοπισμό απάτης με επιδόματα παιδιών λειτούργησε με προκαταλήψεις, στοχοποιώντας άτομα με διπλή υπηκοότητα και χαμηλό εισόδημα. Η έλλειψη ανθρώπινης παρέμβασης και ο αυθαίρετος χαρακτήρας των αλγορίθμων είχαν ως αποτέλεσμα την καταδίκη χιλιάδων οικογενειών στην εξόφληση χρεών που δεν έπρεπε να έχουν ποτέ, δημιουργώντας πιστοληπτικά αλλά και ψυχολογικά προβλήματα στις εν λόγω οικογένειες.

Προτάσεις

Η Homo Digitalis υποστηρίζει σθεναρά την θέση που υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τον Κανονισμό για την ΤΝ, σύμφωνα με την οποία οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τα συστήματα ΤΝ προέρχονται όχι μόνο από τον τρόπο με τον οποίο έχει σχεδιαστεί το σύστημα, αλλά και από τον τρόπο και το πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται.

Πιο συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υποστήριξε την υποχρέωση για όλους τους φορείς εφαρμογής συστημάτων υψηλού κινδύνου ΤΝ, τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο τομέα, να αξιολογήσουν τον αντίκτυπο του συστήματος ΤΝ στα θεμελιώδη δικαιώματα και να διευκρινίσουν πώς προτίθενται να μετριάσουν τους κινδύνους, πριν το θέσουν σε λειτουργία.

Η Homo Digitalis προτείνει την έκδοση κατευθυντήριων γραμμών από την Υπηρεσία ΤΝ ή/και την εθνική αρχή εποπτείας της αγοράς, οι οποίες θα ενθαρρύνουν τις ιδιωτικές εταιρίες να αξιολογούν συστηματικά τον αντίκτυπο των συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου στα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, εφαρμόζοντας το άρθρο 79 του Κανονισμού που αναφέρει πως *"ιδιαίτερη προσοχή δίνεται σε συστήματα ΤΝ που παρουσιάζουν κίνδυνο για τις ευάλωτες ομάδες"*.

Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να διασφαλιστεί η προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων και η υπεύθυνη ανάπτυξη της ΤΝ.

Συμμόρφωση

Όπως ορίζεται στον Κανονισμό για την ΤΝ, η εκτίμηση κινδύνου για ένα σύστημα ΤΝ υψηλού κινδύνου πρέπει να γίνεται πριν ακόμα ξεκινήσει η ανάπτυξή του ή πριν χρησιμοποιηθεί για πρώτη φορά.

Προβληματισμοί

Εκτός από την αναφορά στην αιτιολογική σκέψη 96, ο Κανονισμός για την ΤΝ δεν θέτει κανέναν χρονικό περιορισμό για την διενέργεια της ΕΑΘΔ στο άρθρο 27.

Ερμηνεύοντας την αιτιολογική σκέψη 96, μπορούν να εξαχθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Πρώτον, σε περίπτωση που η εκτίμηση αντικτύπου γίνει πριν από την ανάπτυξη του συστήματος ΤΝ, υπεύθυνος μπορεί να είναι μόνο ο παρόχος, αυτός δηλαδή που αναπτύσσει το σύστημα ΤΝ. Δεύτερον, στην περίπτωση που η εκτίμηση αντικτύπου γίνει πριν τη χρήση του συστήματος ΤΝ για πρώτη φορά, υπεύθυνος είναι ο φορέας εφαρμογής, αυτός δηλαδή που χρησιμοποιεί το σύστημα ΤΝ υπό ευθύνη του.

Δημιουργείται έτσι μια ασάφεια, όχι τόσο για το ποιος είναι υπεύθυνος, αλλά για το πότε πρέπει να διενεργείται η ΕΑΘΔ. Με μια συνδυαστική σκέψη, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα πως ο κατεξοχήν υπεύθυνος για τη συμμόρφωση είναι ο φορέας εφαρμογής, ο οποίος οφείλει να ενημερώσει και την σχετική αρχή εποπτείας της αγοράς για την διενέργεια της ΕΑΘΔ πριν τεθεί το σύστημα ΤΝ σε χρήση για πρώτη φορά.

Από την μεριά του, αυτό που οφείλει να κάνει ο πάροχος είναι να δώσει τις σωστές οδηγίες χρήσης στον φορέα εφαρμογής, αλλά και πληροφορίες σχετικά με ανάλογες εκτιμήσεις που έχει κάνει ο ίδιος κατά τον σχεδιασμό/ανάπτυξη του συστήματος.

Ο σημαντικότερος, ίσως, προβληματισμός εντοπίζεται στην παντελή έλλειψη κυρώσεων για όσους παραβιάζουν τις διατάξεις για τις ΕΑΘΔ. Το άρθρο 99 δεν προβλέπει καμία ποινή ή πρόστιμο, αφήνοντας την αντιμετώπιση των παραβάσεων στην κρίση των κρατών μελών. Αυτό καθιστά τις εν λόγω διατάξεις ανίσχυρες και αντιβαίνει το πνεύμα του Κανονισμού περί προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Προτάσεις

Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ρητά, ότι η ΕΑΘΔ πρέπει να διενεργείται υποχρεωτικά πριν την χρήση του συστήματος ΤΝ για πρώτη φορά από τον φορέα εφαρμογής ο οποίος είναι οργανισμός δημοσίου δικαίου ή ιδιωτική οντότητα που παρέχει δημόσιες υπηρεσίες ή φορέας εφαρμογής συστήματος ΤΝ που προορίζεται για την αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας και εκτίμησης κιν-

δύνου και τιμολόγησης ασφαλειών ζωής και υγείας.

Προτείνεται, περαιτέρω, η προαιρετική εκτίμηση αντικτύπου πριν από την ανάπτυξη του συστήματος από τον πάροχο, ως ένδειξη καλής πρακτικής. Οι διευκρινίσεις αυτές μπορούν να δοθούν με την μορφή κατευθυντήριων γραμμών από την Υπηρεσία για ΤΝ ή από την εθνική αρχή εποπτείας της αγοράς.

Τέλος, η Homo Digitalis ζητά από το αρμόδιο Υπουργείο για την ενσωμάτωση του Κανονισμού για την ΤΝ στο εθνικό δίκαιο, την άσκηση της διακριτικής του ευχέρειας με βάση το άρθρο 99 παράγραφος 2 και την θέσπιση κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις διατάξεις για τα ΕΑΘΔ. Προτείνεται, περαιτέρω, οι σχετικές κυρώσεις να ακολουθήσουν το μοντέλο του ΓΚΠΔ για τις παραβιάσεις των διατάξεων για εκπόνηση ΕΑΠΔ, να υπάρχει κλιμάκωση στις κυρώσεις: κατ' ελάχιστον κλήση για διενέργεια ΕΑΘΔ, επικαιροποίηση στοιχείων, και σε περαιτέρω μή συμμόρφωση, πρόστιμα ανάλογα με το άρθρο 99 παράγραφος 3 του Κανονισμού για την ΤΝ και τέλος, απαγόρευση χρήσης συστήματος ΤΝ.

Επικαιροποίηση στοιχείων

Ο φορέας εφαρμογής προχωρεί στην επικαιροποίηση στοιχείων της ΕΑΘΔ όταν θεωρεί ότι αυτά έχουν αλλάξει ή δεν είναι πλέον επίκαιρα.

Τα στοιχεία στα οποία αναφέρεται το άρθρο 27 παράγραφος 1 είναι ειδικότερα:

α) οι διαδικασίες στις οποίες το σύστημα ΤΝ υψηλού κινδύνου θα χρησιμοποιείται σύμφωνα με τον επιδιωκόμενο σκοπό του.

β) το χρονικό διάστημα και η συχνότητα χρήσης του συστήματος.

γ) οι κατηγορίες φυσικών προσώπων και ομάδων που πιθανόν να επηρεαστούν από την χρήση.

δ) οι συγκεκριμένοι κίνδυνοι βλάβης, λαμβανομένου υπόψιν των πληροφοριών/οδηγιών χρήσης που δίνει ο πάροχος δυνάμει του άρθρου 13 για το εν λόγω σύστημα.

ε) η περιγραφή της εφαρμογής των μέτρων ανθρώπινης εποπτείας σύμφωνα με τις οδηγίες χρήσης.

στ) τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε περίπτωση επέλευσής των εν λόγω κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων των ρυθμίσεων για την εσωτερική διακυβέρνηση και τους μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών.

Εν συνεχεία, ο φορέας εφαρμογής επικαιροποιεί την εκτίμηση αντικτύπου.

Προβληματισμοί

Η παράγραφος αυτή αφήνει περιθώρια για διφορούμενες ερμηνείες σε αρκετά σημεία. Για παράδειγμα, δεν αναφέρει εάν η τροποποίηση των συγκεκριμένων αυτών στοιχείων μιας ΕΑΘΔ συνεπάγεται υποχρεωτικά την επανάληψή της.

Το μόνο που απαιτείται είναι η επικαιροποίηση των στοιχείων που άλλαξαν, χωρίς αυτό να συνεπάγεται και την εκ νέου αξιολόγηση του κινδύνου ή αντίκτυπου που μπορεί να περιλαμβάνουν οι αλλαγές αυτές στα θεμελιώδη δικαιώματα.

Εκτός αυτού, η απόφαση για την επικαιροποίηση της FRIA επαφίεται αποκλειστικά στη διακριτική ευχέρεια των φορέων εφαρμογής, χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια ή περιορισμοί. Αυτό ενέχει τον κίνδυνο αυθαίρετων αποφάσεων που μπορεί να θίξουν τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων.

Επιπλέον, δεν αναφέρεται η υποχρέωση ενημέρωσης της αρμόδιας αρχής εποπτείας της αγοράς, σε περίπτωση αλλαγής ή/και επικαιροποίησης των στοιχείων.

Η πρόβλεψη για επικαιροποίηση μιας ΕΑΘΔ σε περίπτωση τροποποίησης των βασικών στοιχείων της θεωρείται κενή περιεχομένου εάν δεν συνοδεύεται από επανεκτίμηση των επιπτώσεων των αλλαγών ή τουλάχιστον από ενημέρωση της αρχής εποπτείας της αγοράς σχετικά με αυτές.

Προτάσεις

Είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ των στοιχείων που υπόκεινται σε επικαιροποίηση. Οι αλλαγές στις διαδικασίες, τη διάρκεια και τη συχνότητα χρήσης του συστήματος ΤΝ δεν θεωρούνται ότι επηρεάζουν σημαντικά το προφίλ κινδύνου και ως εκ τούτου δεν απαιτούν νέα ΕΑΘΔ.

Σε αυτές τις περιπτώσεις προτείνεται, πέρα από την επικαιροποίηση, ο φορέας εφαρμογής να προχωρά και σε ενημέρωση της αρχής εποπτείας της αγοράς.

Ωστόσο, αναφορικά με τα στοιχεία γ) έως στ) της παραγράφου 1 του άρθρου 27, δηλαδή τα επηρεαζόμενα φυσικά πρόσωπα, τους κινδύνους βλάβης, τα μέτρα ανθρώπινης εποπτείας και τα μέτρα που λαμβάνονται σε περίπτωση επέλευσης των κινδύνων, αυτά αποτελούν τον πυρήνα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και την ουσία της διάταξης.

Αν κάποιο από αυτά τα στοιχεία αλλάξει, η Homo Digitalis θεωρεί πως πρόκειται για ουσιώδη μεταβολή στοιχείων της διενεργηθείσας ΕΑΘΔ.

Συνεπώς, σε περίπτωση μεταβολής κάποιων από αυτά τα στοιχεία, προτείνεται να επιβάλλεται η εκ νέου διενέργεια ΕΑΘΔ και η άμεση ενημέρωση της αρχής εποπτείας της αγοράς, πέραν της επικαιροποίησης.

Η καλή αυτή πρακτική μπορεί να αποτελέσει απόδειξη συμμόρφωσης ως προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ η απουσία της, μπορεί να εγείρει ερωτήματα για επιπλέον έλεγχο από την αρχή.

Η παραπάνω διαφοροποίηση και οι σχετικές διευκρινίσεις θα μπορούσαν να δοθούν με την μορφή κατευθυντήριων γραμμών από την Υπηρεσία για ΤΝ ή από την εθνική αρχή εποπτείας της αγοράς.

Διακυβέρνηση ΤΝ

Υπό το πρίσμα των κινδύνων που εντοπίζονται, οι φορείς εφαρμογής θα πρέπει να καθορίζουν τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε περίπτωση επέλευσης των εν λόγω κινδύνων, όπως είναι οι ρυθμίσεις διακυβέρνησης στο εκάστοτε πλαίσιο χρήσης.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 96 και την παράγραφο 1, στοιχείο στ) του άρθρου 27 του Κανονισμού για την ΤΝ, οι ρυθμίσεις διακυβέρνησης περιλαμβάνουν την ανθρώπινη εποπτεία βάσει των οδηγιών χρήσης, καθώς και τη διαχείριση καταγγελιών και τις διαδικασίες προσφυγής, που μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στη μείωση των κινδύνων για τα θεμελιώδη δικαιώματα σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Παρομοίως, αναφέρεται ότι για τη συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών για τη διενέργεια της ΕΑΘΔ, οι φορείς που εφαρμόζουν συστήματα ΤΝ υψηλού κινδύνου, ειδικά όταν αυτά χρησιμοποιούνται στον δημόσιο τομέα, θα μπορούσαν να διασφαλίζουν τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, όπως εκπροσώπων των ομάδων που ενδέχεται να επηρεαστούν από το σύστημα ΤΝ, ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, κατά την εκτίμηση των επιπτώσεων και τον σχεδιασμό των μέτρων που θα εφαρμοστούν για τον μετριασμό των κινδύνων.

Και αυτό, γιατί σε αντίθεση με τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων (ΓΚΠΔ), που καθορίζει το όριο του υψηλού κινδύνου ως αδιαπραγμάτευτο, ο Κανονισμός για την ΤΝ υιοθετεί ως γενικό κριτήριο την αποδοχή του κινδύνου σε συστήματα ΤΝ υψηλού ρίσκου.

Η αποδοχή αυτή σημαίνει ότι ο κίνδυνος μπορεί να παραμείνει υψηλός, έστω και μετριασμένος, εφόσον τα δυνητικά οφέλη της ΤΝ το δικαιολογούν. Οι αρμόδιοι φορείς πρέπει απλώς να προσδιορίσουν τα μέτρα που θα λάβουν σε περίπτωση που οι κίνδυνοι πραγματοποιηθούν, μέσω ενός συστήματος διακυβέρνησης.

Προβληματισμοί

Παρατηρείται μια έμφαση στην εκ των υστέρων διαχείριση των βλαπτικών επιπτώσεων με την αναφορά σε πρόβλεψη μέτρων και αποζημιώσεων των θιγόμενων ατόμων, ενώ θα έπρεπε να δίνεται εξίσου (αν όχι και παραπάνω) έμφαση στη δημιουργία δίκαιων συστημάτων και την εξάλειψη των κινδύνων, σύμφωνα, εξάλλου, με τους βασικούς στόχους και κατεύθυνση της ΕΕ αναφορικά με την ΤΝ.

Η απλή αναφορά ενδεικτικών μέτρων διακυβέρνησης στο προοίμιο φανερώνει την επιφυλακτικότητα του νομοθέτη να θεσπίσει ένα σαφές πλαίσιο διακυβέρνησης και διαχείρισης περιστατικών παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων από συστήματα τεχνητής νοημοσύνης υψηλού κινδύνου. Αυτή η αντίληψη ενισχύεται από το γεγονός ότι η συμμετοχή ΜΚΟ και άλλων ειδικών στην εκτίμηση των επιπτώσεων αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια του φορέα που εφαρμόζει το σύστημα.

Προτάσεις

Στα πλαίσια της σωστής διακυβέρνησης κατά τη διενέργεια της ΕΑΘΔ, είναι καίριο να εντοπίζονται οι κίνδυνοι και να αξιολογούνται μέσω στάθμισης με τα θιγόμενα δικαιώματα, όπως άλλωστε γίνεται και στην αντίστοιχη εκτίμηση αντικτύπου προσωπικών δεδομένων σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ.

Ενδεικτικά μέτρα διακυβέρνησης όπως η ανθρώπινη εποπτεία, σύμφωνα και με το άρθρο 14 του Κανονισμού είναι σημαντικά για τον έλεγχο ενός συστήματος ΤΝ υψηλού κινδύνου. Εξίσου σημαντικό όμως είναι να βρεθούν τα κατάλληλα φυσικά πρόσωπα στα οποία ο φορέας εφαρμογής θα αναθέσει αυτή την ευθύνη.

Θα μπορούσαν, στα πλαίσια της αποτελεσματικής ανθρώπινης εποπτείας κατά τη διάρκεια χρήσης του συστήματος ΤΝ, να ενταχθούν επιπρόσθετα μέτρα διαχείρισης καταγγελιών και παραπόνων ως πρώτο βήμα για την αποκατάσταση της βλάβης του ατόμου σε περίπτωση που πράγματι επέλθει κάποιος κίνδυνος.

Στο ίδιο πλαίσιο θα μπορούσε να ενταχθεί και η συμμετοχή εκπροσώπων ομάδων ατόμων που ενδέχεται να επηρεαστούν από το σύστημα ΤΝ, ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, κατά τη διενέργεια εκτιμήσεων επιπτώσεων και το σχεδιασμό μέτρων που πρέπει να ληφθούν σε περίπτωση επέλευσης των κινδύνων.

Αφενός οι εμπειρογνώμονες είναι σε θέση να προσφέρουν πληροφορίες και χρήσιμες οδηγίες σχετικά με το πώς θα πρέπει να διενεργείται η ΕΑΘΔ, τι ακριβώς θα πρέπει να εξετάζεται και πώς, επομένως η συμμετοχή τους πριν τη διενέργεια της ΕΑΘΔ έχει βοηθητικό ρόλο στο έργο του φορέα εφαρμογής. Αφετέρου, στα τελευταία στάδια της ΕΑΘΔ οι εμπειρογνώμονες μπορούν να διασφαλίσουν ότι η ΕΑΘΔ διενεργήθηκε σωστά, να εντοπίσουν τους κινδύνους που προκύπτουν, να αξιολογήσουν τα προτεινόμενα μέτρα σε περίπτωση επέλευσης των κινδύνων και να συμβάλουν σε μια πληρέστερη προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων.

Αυτή είναι μια ολιστική προσέγγιση στο θέμα της διακυβέρνησης των επιπτώσεων των συστημάτων ΤΝ κατά την χρήση τους, που θα μπορούσε να συνδράμει στην καλύτερη προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

Η αρχή εποπτείας της αγοράς ή/και η Υπηρεσία για την ΤΝ θα μπορούσαν και εδώ να δώσουν σχετικές κατευθυντήριες οδηγίες με καλές πρακτικές. Επιπλέον, ο ελληνικός νόμος που αναμένεται να εκδοθεί σε συνέχεια του Κανονισμού για την ΤΝ, θα μπορούσε να εξειδικεύσει την εν λόγω διάταξη και να θεσπίσει αναλυτική εσωτερική διαδικασία διαχείρισης καταγγελιών, ώστε να είναι σαφής η υποχρέωση των φορέων εφαρμογής καθώς και τα βήματα και οι διαδικασίες που καλούνται να εφαρμόσουν.

Ενημέρωση αρχής εποπτείας της αγοράς

Ο φορέας εφαρμογής πρέπει να ενημερώνει την αρχή εποπτείας της αγοράς μόλις διενεργηθεί η ΕΑΘΔ.

Προβληματισμοί

Παρόλο που προβλέπεται η υποχρέωση ενημέρωσης της αρχής εποπτείας της αγοράς για τη διενέργεια της ΕΑΘΔ, δεν διευκρινίζεται ποιος είναι ο χρόνος ενημέρωσης, δεν τίθεται δηλαδή ένα σαφές χρονικό περιθώριο.

Ειδικότερα, δεν είναι σαφές αν θα υπάρχουν επιπτώσεις για τον φορέα εφαρμογής σε περίπτωση που ολοκληρώσει τη ΕΑΘΔ και θέσει σε χρήση το σύστημα TN χωρίς να ειδοποιήσει την αρχή εποπτείας της αγοράς.

Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει κανένας έλεγχος επί της ΕΑΘΔ, με αποτέλεσμα να μην διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων που θα χρησιμοποιήσουν το σύστημα TN και, συνεπώς, υπάρχει κίνδυνος να υποστούν βλάβη.

Προτάσεις

Προτείνεται να τεθεί ένα σαφές χρονικό περιθώριο ενημέρωσης της αρμόδιας εποπτικής αρχής σχετικά με τη διενέργεια και τα αποτελέσματα της ΕΑΘΔ.

Αυτό το χρονικό περιθώριο θα μπορούσε να είναι είτε ένας μέγιστος αριθμός ημερών από την ολοκλήρωση της ΕΑΘΔ είτε ένας ελάχιστος

αριθμός ημερών πριν την πρώτη χρήση του συστήματος TN.

Θα πρέπει επίσης να διευκρινιστεί ποιες θα είναι οι επιπτώσεις σε περίπτωση που δεν τηρηθεί αυτό το χρονικό περιθώριο (π.χ. επανάληψη διενέργειας ΕΑΘΔ, εμπλοκή σχετικών συμφεροντούχων, απαγόρευση θέσης συστήματος TN σε χρήση), ώστε να υπάρχουν σαφείς κυρώσεις.

Οι διευκρινίσεις αυτές μπορούν να δοθούν με την μορφή κατευθυντήριων γραμμών από την Υπηρεσία για την TN ή από την εθνική αρχή εποπτείας της αγοράς.

Κρίνεται, επίσης, απαραίτητο ο ελληνικός νόμος που θα ψηφιστεί σε συνέχεια του Κανονισμού για την TN, να εξειδικεύσει τη σχετική διάταξη του Κανονισμού για την TN.

Εξαιρέσεις ενημέρωσης

Η αρχή εποπτείας της αγοράς μπορεί να εξουσιοδοτεί την άμεση χρήση και θέση στην αγορά συστημάτων TN υψηλού κινδύνου χωρίς την εκπόνηση ΕΑΘΔ αν κρίνει ότι υπάρχει εξαιρετικός λόγος δημόσιας ασφάλειας, προστασίας ζωής, υγείας, περιβάλλοντος και κρίσιμων υποδομών.

Για να γίνει αντιληπτή η σημασία του άρθρου 46 αναφορικά με την εξαίρεση ενημέρωσης της αρχής εποπτείας της αγοράς από τον φορέα εφαρμογής για την διενέργεια ΕΑΘΔ, είναι απαραίτητο να εξεταστούν από κοινού τα άρθρα 43, 46 και 27.

Σύμφωνα με το άρθρο 43 παράγραφος 1 του Κανονισμού για την TN, ο πάροχος οφείλει να καταδείξει συμμόρφωση του συστήματος TN υψηλού κινδύνου με το τμήμα 2 (άρθρα 8-14) και τα άρθρα 40 -41 του Κανονισμού για την TN.

Σε κάποιες περιπτώσεις όμως, μπορεί να ζητήσει άδεια από την αρχή εποπτείας της αγοράς για να θέσει στην αγορά ή σε λειτουργία ένα σύστημα TN, πριν ολοκληρωθεί η διαδικασία συμμόρφωσης, και συγκεκριμένα όταν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι:

- δημόσιας ασφάλειας ή προστασίας της ζωής και της υγείας προσώπων
- προστασίας του περιβάλλοντος
- προστασίας βασικών στοιχείων ενεργητικού βιομηχανίας και υποδομών.

Παρομοίως, οι αρχές επιβολής του νόμου ή οι αρχές πολιτικής προστασίας μπορούν να θέσουν σε λειτουργία συστήματα TN υψηλού ρίσκου:

- σε δεόντως αιτιολογημένη περίπτωση έκτακτης ανάγκης για εξαιρετικούς λόγους δημόσιας ασφάλειας
- σε περίπτωση συγκεκριμένης, σημαντικής και επικείμενης απειλής για την ζωή ή την σωματική ασφάλεια προσώπων.

Η παρέκκλιση αυτή, με την μορφή άδειας που πρέπει να χορηγείται από την αρχή εποπτείας της αγοράς, και την σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής και των κρατών μελών, δικαιολογεί και την παρέκκλιση της υποχρέωσης συμμόρφωσης του φορέα εφαρμογής από την ενημέρωση της αρχής για την διενέργεια ΕΑΘΔ, σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος 3.

Προβληματισμοί

Υπάρχουν αρκετοί και σημαντικοί προβληματισμοί για τις διατάξεις του άρθρου 46, που εκπίπτουν όμως της παρούσας ανάλυσης για την ΕΑΘΔ.

Αναφορικά με την εξαίρεση υποχρέωσης ενημέρωσης της αρχής εποπτείας της αγοράς για την εκπόνηση της ΕΑΘΔ, ο μεγαλύτερος προβληματισμός έγκειται στην ασάφεια που περιβάλλει αυτήν την εξαίρεση από την υποχρέωση ενημέρωσης.

Η ενημέρωση της αρχής εποπτείας της αγοράς για την διενέργεια της ΕΑΘΔ αποτελεί μια ασφαλιστική δικλείδα για την προστασία των

θεμελιωδών δικαιωμάτων. Είναι μια απόδειξη, ότι αφενός ο φορέας εφαρμογής συμμορφώθηκε με τις εν λόγω διατάξεις, αφετέρου, περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τον αντίκτυπο του συγκεκριμένου συστήματος ΤΝ, πληροφορίες που δεν θα είναι διαφορετικά διαθέσιμες.

Προτάσεις

Κρίνεται λοιπόν απαραίτητο να αποσαφηνιστεί πως ο φορέας εφαρμογής οφείλει, αμέσως με την ολοκλήρωση των απαιτούμενων διαδικασιών αξιολόγησης της συμμόρφωσης, να ενημέρωσει την αρχή εποπτείας της αγοράς σχετικά με την εκπόνηση της ΕΑΘΔ.

Δεδομένου ότι η χρήση συστημάτων ΤΝ σε ορισμένες εφαρμογές, όπως οι κάμερες παρακολούθησης, ενέχει σαφείς κινδύνους παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, είναι επιτακτική η ανάγκη για έναν κατάλογο εξαιρέσεων. Αυτός ο κατάλογος θα ορίζει συγκεκριμένες χρήσεις συστημάτων ΤΝ που θα απαγορεύονται κατηγορηματικά, εκτός εάν προηγηθεί μια λεπτομερής αξιολόγηση των πιθανών επιπτώσεων τους.

Οι ανωτέρω διευκρινίσεις μπορούν να δοθούν με την μορφή κατευθυντήριων γραμμών από την Υπηρεσία για την ΤΝ ή από την εθνική αρχή εποπτείας της αγοράς και να λειτουργήσουν κατά αυτόν τον τρόπο ως απαραίτητες δικλείδες ασφαλείας.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Οι φορείς εφαρμογής δεν έχουν υποχρέωση δημοσίευσης των αποτελεσμάτων των ΕΑΘΔ, μόνο καταχώρησης του συστήματος υψηλού ρίσκου στη βάση δεδομένων της ΕΕ πριν από την θέση σε λειτουργία.

Προβληματισμοί

Από μια συνδυαστική ανάλυση των άρθρων 27, 49 παράγραφος 3 και 71 παράγραφος 3 του Κανονισμού για την ΤΝ, γίνεται κατανοητό ότι παρόλο που τα αποτελέσματα της ΕΑΘΔ που διενεργούν οι φορείς εφαρμογής δεν δημοσιεύονται, μπορούν να αντληθούν χρήσιμα συμπεράσματα από την βάση δεδομένων της ΕΕ για τα συστήματα ΤΝ υψηλού κινδύνου.

Και αυτό, γιατί σύμφωνα με το παράρτημα VII τμήμα Γ, παράγραφος 4 του Κανονισμού για την ΤΝ, ο φορέας εφαρμογής υποχρεούται να καταχωρεί μια σύνοψη των πορισμάτων της εκτίμησης επιπτώσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα.

Αυτό σημαίνει ότι παρά την απουσία σχετικής δημοσίευσης ή ενημέρωσης για την εκπόνηση FRΙΑ ενός συστήματος ΤΝ υψηλού κινδύνου, μπορεί κάποιος να αντλήσει χρήσιμα συμπεράσματα από την βάση δεδομένων της ΕΕ.

Ωστόσο, στην παράγραφο 4 του άρθρου 49 προβλέπεται ότι στους τομείς επιβολής του νόμου, διαχείρισης μετανάστευσης και ασύλου και των συνοριακών ελέγχων, η καταχώριση γίνεται σε μη δημόσιο τμήμα της βάσης δεδομένων. Αυτό σημαίνει ότι ούτε το πόρισμα από την διενέργεια της ΕΑΘΔ θα είναι δημόσια διαθέσιμο.

Με τη διάταξη αυτή παραβιάζεται κατάφωρα η έννοια της διαφάνειας και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ειδικά αν ληφθούν υπόψιν και οι καταγγελίες αναφορικά με την επιβολή του νόμου και τη διαχείριση της μετανάστευσης και του ασύλου τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο ΕΕ γενικότερα.

Η πρόσφατη απόφαση της Ελληνικής Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων για τα συστήματα Κένταυρος και Υπερίων, που διενήργησε έρευνα μετά από καταγγελία της Homo Digitalis, καταδεικνύει τους κινδύνους που ελλοχεύουν για τα θεμελιώδη δικαιώματα αλλά και την αδυναμία των εποπτικών αρχών να λάβουν τις απαραίτητες πληροφορίες, ακόμα και όταν ασκούν τις εξουσίες τους.

DPIA, FRIA ή και τα δύο

Ο Κανονισμός προβλέπει ότι αν έχει ήδη γίνει εκτίμηση αντικτύπου προσωπικών δεδομένων (ΕΑΠΔ/ DPIA), η ΕΑΘΔ / FRIA θα συμπληρώνει την εν λόγω εκτίμηση επιπτώσεων σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 27 του Κανονισμού, ένα τουλάχιστον θεμελιώδες δικαίωμα, αυτό της προστασίας της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων, θα αξιολογείται από δύο μηχανισμούς που βρίσκονται σε τρία νομοθετήματα, τον ΓΚΠΔ, τον Κανονισμό για την ΤΝ και την Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις αστυνομικές αρχές και τις αρχές ποινικής δικαιοσύνης, και της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων αυτών (οδηγία LED). Λόγω των έντονων συζητήσεων γύρω από την αλληλεπίδραση των δύο αυτών εργαλείων (ΕΑΘΔ και ΕΑΠΔ) κατά τις τριμερείς διαπραγματεύσεις, είναι σκόπιμο να εξεταστούν οι ομοιότητες και οι διαφορές τους, καθώς και οι προβληματισμοί που εγείρονται από την συγκεκριμένη διάταξη.

Τόσο η ΕΑΠΔ, όσο και η ΕΑΘΔ, πρέπει να διενεργούνται πριν την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και πριν την ανάπτυξη ή θέση σε χρήση των συστημάτων ΤΝ αντίστοιχα, επομένως ο χρόνος εκπόνησης συμπίπτει.

Επίσης, και οι δύο πρέπει να περιγράφουν τη σκοπούμενη επεξεργασία/χρήση, να αξιολογούν τους κινδύνους που ενδέχεται να προκύψουν για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων και να αναλύουν τα

προβλεπόμενα μέτρα σε περίπτωση που οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι όντως επέλθουν. Πρέπει να επισημανθεί ότι παρά τις ομοιότητές τους, η ΕΑΠΔ και η ΕΑΘΔ παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές. Όσον αφορά το σκοπό τους, η DPIA εστιάζει στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και τους σχετικούς κινδύνους από την επεξεργασία, ενώ η ΕΑΘΔ εστιάζει στις επιπτώσεις των συστημάτων ΤΝ στα θεμελιώδη δικαιώματα και περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία τεκμηρίωσης της απαιτούμενης συμμόρφωσης.

Επίσης, ο τύπος αξιολόγησης είναι διαφορετικός, δεδομένου ότι η ΕΑΘΔ εστιάζει σε μια ευρύτερη αξιολόγηση των επιπτώσεων της επεξεργασίας που είναι πιθανό να οδηγήσει σε υψηλό κίνδυνο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ενώ η αξιολόγηση κινδύνου για τα συστήματα ΤΝ εστιάζει συγκεκριμένα στους κινδύνους που σχετίζονται με την χρήση της. Η ΕΑΘΔ έχει περισσότερο χαρακτήρα απόδειξης συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις του Κανονισμού για την ΤΝ και περιλαμβάνει την αποδοχή ότι αυτά τα συστήματα ΤΝ ενέχουν υψηλό κίνδυνο. Αντιθέτως, με την ΕΑΠΔ γίνεται αξιολόγηση των επιπτώσεων και διαγράφεται ένα όριο στο ποιοι κίνδυνοι μπορούν να γίνουν αποδεκτοί και ποιοι όχι.

Αναφορικά με το υποκείμενο της συμμόρφωσης, η ΕΑΠΔ διενεργείται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας και εφαρμόζεται σε ένα ευρύ φάσμα επεξεργασιών, ενώ η FRIA έχει ένα πιο περιορισμένο πεδίο, καθώς εκπονείται μόνο από φορείς εφαρμογής που είναι οργανισμοί δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικές οντότητες που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες ή φορείς εφαρμογής συστημάτων ΤΝ για

αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας και εκτίμησης κινδύνου και τιμολόγηση ασφαλειών ζωής. Τέλος, βασική διαφορά είναι το ζήτημα των κυρώσεων, δεδομένου ότι ο ΓΚΠΔ προβλέπει ρητές και κλιμακωτές κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με την υποχρέωση διενέργειας ΕΑΠΔ, ενώ ο Κανονισμός για την ΤΝ δεν προβλέπει κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με την υποχρέωση διενέργειας ΕΑΘΔ.

Συγκριτικός πίνακας

Κριτήριο	Άρθρο 35 του ΓΚΠΔ	Άρθρο 27 του Κανονισμού για την ΤΝ
Σκοπός	Αξιολόγηση των επιπτώσεων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων από επεξεργασίες που ενδέχεται να παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων.	Καταγραφή των επιπτώσεων για τα θεμελιώδη δικαιώματα και άλλων απαιτούμενων στοιχείων για την τεκμηρίωση της συμμόρφωσης των συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που λαμβάνονται σε περίπτωση που επέλθουν οι κίνδυνοι.
Χρόνος εκπόνησης	Υποχρέωση για την εκπόνηση και τεκμηρίωση της ΕΑΠΔ πριν από την έναρξη της επεξεργασίας.	Υποχρέωση για την εκπόνηση ΕΑΘΔ και τεχνική τεκμηρίωση πριν την ανάπτυξη του συστήματος ΤΝ ή πριν τη θέση του σε χρήση για πρώτη φορά.
Τι πρέπει να περιλαμβάνει	Η ΕΑΠΔ περιέχει τουλάχιστον: α) συστηματική περιγραφή των προβλεπόμενων πράξεων επεξεργασίας και των σκοπών της επεξεργασίας, συμπεριλαμβανομένου, κατά περίπτωση, του έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, β) εκτίμηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας των πράξεων επεξεργασίας σε συνάρτηση με τους σκοπούς, γ) εκτίμηση των κινδύνων για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων που αναφέρονται στην παράγραφο 1, και δ) τα προβλεπόμενα μέτρα αντιμετώπισης των κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων των εγγυήσεων, των μέτρων και μηχανισμών ασφάλειας, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και να αποδεικνύεται η συμμόρφωση προς τον GDPR, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τα έννομα συμφέροντα των υποκειμένων των δεδομένων και άλλων ενδιαφερόμενων προσώπων.	Η ΕΑΘΔ περιλαμβάνει: α) περιγραφή των διαδικασιών του φορέα εφαρμογής στις οποίες το σύστημα ΤΝ υψηλού κινδύνου θα χρησιμοποιείται σύμφωνα με τον επιδιωκόμενο σκοπό του, β) περιγραφή του χρονικού διαστήματος εντός του οποίου και της συχνότητας με την οποία προορίζεται να χρησιμοποιηθεί κάθε σύστημα ΤΝ υψηλού κινδύνου, γ) τις κατηγορίες φυσικών προσώπων και ομάδων που είναι πιθανό να επηρεαστούν από τη χρήση του στο συγκεκριμένο πλαίσιο, δ) τους συγκεκριμένους κινδύνους βλάβης που είναι πιθανό να επηρεάσουν τις κατηγορίες φυσικών προσώπων ή ομάδων προσώπων που προσδιορίζονται δυνάμει του στοιχείου γ της παρούσας παραγράφου, λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που δίνει ο πάροχος δυνάμει του άρθρου 13, ε) περιγραφή της εφαρμογής των μέτρων ανθρώπινης εποπτείας, σύμφωνα με τις οδηγίες χρήσης, και στ) τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε περίπτωση επέλευσης των εν λόγω κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων των ρυθμίσεων για την εσωτερική διακυβέρνηση και τους μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών.
Ποιος πρέπει να συμμορφωθεί;	Υπεύθυνοι επεξεργασίας που πραγματοποιούν συγκεκριμένες επεξεργασίες που ενδέχεται να παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο.	Φορέας εφαρμογής συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου που είναι οργανισμοί δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικές οντότητες που παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες ή φορείς εφαρμογής συστημάτων ΤΝ για αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας και εκτίμησης κινδύνου και τιμολόγηση ασφαλειών ζωής
Επίπτωση σε περίπτωση μη συμμόρφωσης	Πρόστιμα, διοικητικές κυρώσεις, ζητήματα νομικής ευθύνης.	-

Προβληματισμοί

Η παράγραφος 4 του άρθρου 27 αναφέρει πως η ΕΑΠΔ συμπληρώνει την ΕΑΘΔ αναφορικά με την προστασία των προσωπικών δικαιωμάτων.

Αυτό δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να σημαίνει πως αντικαθιστά την ΕΑΘΔ, αλλά πως τα στοιχεία της ΕΑΠΔ θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην εκπόνηση της ΕΑΘΔ, καθώς η τελευταία έχει ένα γενικότερο σκοπό προστασίας και συμμόρφωσης από αυτόν της ΕΑΠΔ.

Εκτός αυτού, κρίσιμο στοιχείο στην αλληλεπίδραση των δύο εργαλείων στις προσπάθειες συμμόρφωσης των υπόχρεων θα αποτελέσει το ερωτηματολόγιο που ετοιμάζει η Υπηρεσία ΤΝ για την εκπόνηση ΕΑΘΔ, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 27 του Κανονισμού για την ΤΝ.

Προτάσεις

Ακολουθώντας το παράδειγμα της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 (πλέον Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων) και την έκδοση κατευθυντήριων γραμμών για την σύννομη συμμόρφωση με τις διατάξεις του ΓΚΠΔ, κρίνεται απαραίτητη η αντίστοιχη έκδοση κατευθυντήριων γραμμών αναφορικά με τη συμμόρφωση με τις διατάξεις για τις ΕΑΘΔ, οι οποίες μπορούν, μεταξύ άλλων, να:

- αποσαφηνίζουν την σχέση μεταξύ των δύο εργαλείων, ξεκαθαρίζοντας τα διαφορετικά πλαίσια εφαρμογής αλλά και τα σημεία στα οποία συμπίπτουν
- ποιος είναι υπεύθυνος για την εκπόνηση των FRIA και ποια προσόντα πρέπει να έχει
- ζητήματα διακυβέρνησης και εποπτείας (βλ. "Διακυβέρνηση για την ΤΝ").

Υπηρεσία TN και υπόδειγμα

Η Υπηρεσία TN εκπονεί υπόδειγμα ερωτηματολογίου, μεταξύ άλλων μέσω αυτοματοποιημένου εργαλείου, ώστε να διευκολύνει τους φορείς εφαρμογής να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις σχετικά με τη ΕΑΘΔ.

Προβληματισμοί

Σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 27 του Κανονισμού για την TN, η Υπηρεσία TN αναμένεται να εκπονήσει ένα ερωτηματολόγιο μέχρι και τον Φεβρουάριο 2025 για την εκπόνηση ΕΑΘΔ. Αυτό είναι ένα καλό πρώτο βήμα, καθώς θα υπάρχει ένας ενιαίος τρόπος εκπόνησης της ΕΑΘΔ.

Από την άλλη, εγείρονται αρκετά ζητήματα για το κατά πόσο, μια αυτοματοποιημένη διαδικασία μπορεί να απαντήσει σε κάποια τόσο θεωρητικά ζητήματα. Η Algorithm Watch, πρόβει πρόσφατα σε μια συγκριτική ανάλυση δέκα διαθέσιμων εργαλείων ΕΑΘΔ και κατέλειξε ότι δεδομένης της εγγενούς έντασης μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των ηθικών κινδύνων και οφελών των συστημάτων

TN, είναι ουσιαστικό να δοθεί μια σαφής αιτιολογία για το πως μια λογική ισορροπία σε αυτά τα ζητήματα έχει επιτευχθεί κατά την ανάπτυξη ενός συστήματος TN.

Εκτός αυτού, όπως φαίνεται και στον συγκριτικό πίνακα της Algorithm Watch, οι ΕΑΘΔ ξεκινάνε από 6 σελίδες και μπορούν να φτάσουν τις 335.

Μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν κλίμακες για την αξιολόγηση της σοβαρότητας και πιθανότητας έλευσης συγκεκριμένων επιπτώσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα.

Η διαδικασία εκπόνησης ΕΑΘΔ δεν είναι κάτι απλό, και γι' αυτό το λόγο η επιλογή του υπεύθυνου για την διενέργειά της θα πρέπει να είναι προσεκτική και να λαμβάνεται υπόψιν η ειδίκευση του υπευθύνου σε θέματα ηθικής και θεμελιωδών δικαιωμάτων και των επιπτώσεων της χρήσης TN συστημάτων στον άνθρωπο. Διαφορετικά, θα αποτελέσει μια ακόμα διαδικασία συμμόρφωσης, γνωστή ως tick the box.

A comparative review of 10 Fundamental Rights Impact Assessment (FRIA) for AI-systems

Dimensions examined		The Alan Turing Institute	ALGORITHM WATCH	ALIGNER	BSR	THE CANADA INSTITUTE FOR PUBLIC POLICY	DEMOS HELSINKI	FORHUMANITY	Canada	unesco	OECD	TOTAL
Number of pages		335	48	Roughly 10 (Excel sheet)	6	134	17	Roughly 18 (web page)	Roughly 11 (web tool)	51	95	
LEGAL	Fundamental rights	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	9/10
	Data protection	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	8/10
	National administrative law	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	3/10
	Proportionality test	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	4/10
ORGANIZATIONAL	Intended purpose of algorithm	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	9/10
	Organizational measures	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	9/10
TECHNICAL	Documentation instructions	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	8/10
	Data quality	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	8/10
	Accuracy specifications	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	6/10
	Methodological control measure	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	0/10
SOCIAL	Stakeholder panel to identify normative questions	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	9/10
	Stakeholder panel to resolve normative questions	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	3/10
TOTAL		11/12	9/12	7/12	2/12	8/12	9/12	5/12	6/12	9/12	10/12	

Προτάσεις

Εκτός από το αυτοματοποιημένο εργαλείο εκπόνησης ΕΑΘΔ, είναι εξίσου σημαντικό η Υπηρεσία ΤΝ να ετοιμάσει ένα υπόμνημα με οδηγίες χρήσης και κατευθυντήριες γραμμές για το άρθρο 27 του Κανονισμού για την ΤΝ, που θα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και περαιτέρω εξηγήσεις για τις ρυθμίσεις διακυβέρνησης που αναφέρονται στο προοίμιο 96 του

Κανονισμού για την ΤΝ, καθώς και για τις δεξιότητες, την τεχνογνωσία και την θέση που θα πρέπει να έχει ο υπεύθυνος για την διεξαγωγή της ΕΑΘΔ μέσα στον φορέα.

Αρχή προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Κάθε κράτος μέλος προσδιορίζει μέχρι τις 2 Νοεμβρίου 2024 τις δημόσιες αρχές ή φορείς για την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 77 του Κανονισμού για την ΤΝ "Οι εθνικές δημόσιες αρχές ή οι φορείς που εποπτεύουν ή επιβάλλουν την τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το ενωσιακό δίκαιο για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, περιλαμβανομένου του δικαιώματος στη μεταχείριση χωρίς διακρίσεις, σε σχέση με τη χρήση των συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙΙ έχουν την εξουσία να ζητούν και να έχουν πρόσβαση σε κάθε τεκμηρίωση που δημιουργείται ή διατηρείται δυνάμει του παρόντος κανονισμού σε προσβάσιμη γλώσσα και μορφότυπο, όταν η πρόσβαση στην εν λόγω τεκμηρίωση είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική εκπλήρωση των εντολών τους εντός των ορίων της δικαιοδοσίας τους.

Η αρμόδια δημόσια αρχή ή ο φορέας ενημερώνει την αρχή εποπτείας της αγοράς του οικείου κράτους μέλους για κάθε σχετικό αίτημα. Έως τις 2 Νοεμβρίου 2024, κάθε κράτος μέλος προσδιορίζει τις δημόσιες αρχές ή τους φορείς που αναφέρονται στην παράγραφο 1 και δημοσιοποιεί σχετικό κατάλογο. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν τον κατάλογο στην Επιτροπή και στα άλλα κράτη μέλη και τον επικαιροποιούν συνεχώς. [...]".

Προβληματισμοί

Στην Ελλάδα, εκτός από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ), δύο ακόμα αρχές θα μπορούσαν να επωμιστούν αυτή την ευθύνη. Συγκεκριμένα:

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)

Αποτελεί ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σε αυτή μετέχουν ως μέλη πρόσωπα οριζόμενα από τριάντα δύο φορείς (ανεξάρτητες αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και επιστημονικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

Σκοπός της ΕΕΔΑ είναι η συνεχής επισήμανση σε όλα τα όργανα της πολιτείας της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου όλων όσων διαβιούν στην ελληνική επικράτεια. Δεν επιβάλλει κυρώσεις, μόνο συστάσεις, προτάσεις και εκπόνηση μελετών.

Ο Συνήγορος του Πολίτη

Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι κατοχυρωμένη από το Σύνταγμα Ανεξάρτητη Αρχή. Ερευνά ατομικές διοικητικές πράξεις ή παραλείψεις ή υλικές ενέργειες οργάνων των δημόσιων υπηρεσιών που παραβιάζουν δικαιώματα ή προσβάλλουν νόμιμα συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων.

Κάθε πολίτης, προτού καταφύγει στην αρχή, θα πρέπει να έχει έλθει σε επαφή με τη δημόσια υπηρεσία με την οποία σχετίζεται η υπόθεσή του. Μόνον εφόσον η επαφή αυτή με τη δημόσια υπηρεσία δεν έχει οδηγήσει σε επίλυση του προβλήματος μπορεί να καταθέσει αναφορά στον Συνήγορο του Πολίτη.

Αποστολή του Συνηγόρου του Πολίτη είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημόσιων υπηρεσιών με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας.

Ως διαμεσολαβητής, ο Συνήγορος του Πολίτη παρέχει συμβουλές και προτάσεις στις αρχές δημόσιας διοίκησης. Δεν επιβάλλει κυρώσεις και δεν ακυρώνει παράνομες πράξεις της δημόσιας διοίκησης. Είναι και διαμεσολαβητής για τα δικαιώματα του παιδιού και ερευνά ενέργειες ή παραλείψεις της δημόσιας διοίκησης και ιδιωτών που παραβιάζουν τα δικαιώματα του παιδιού.

Για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού ο Συνήγορος του Πολίτη είναι αρμόδιος και για θέματα που ανάγονται σε ιδιώτες, φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

Φορείς για ζητήματα εργασιακών δικαιωμάτων

Ο Συνήγορος του Πολίτη, η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης και το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.) έχουν οριστεί ως φορείς προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Ειδικότερα όσον αφορά την εργασία, η παράβαση των διατάξεων για διακριτική μεταχείριση συνιστά παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας, για την οποία μπορεί να επιβληθούν από το ΣΕΠΕ κυρώσεις, τόσο σε ιδιωτικούς όσο και σε δημόσιους φορείς.

	Συνήγορος του Πολίτη	Εθνική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	ΑΠΔΠΧ	Επιτροπή ίσης μεταχείρισης	Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας
Δημόσιος τομέα	ν	ν	ν	ν	ν
Ιδιωτικός τομέα	χ	χ	ν	ν	ν
Όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα	χ	ν	χ	χ	χ
Συστάσεις	ν	ν	ν	ν	ν
Κυρώσεις	χ	χ	ν	χ	ν

Σύμφωνα με τα παραπάνω, με εξαίρεση την ΕΕΑΔ, οι υπόλοιπες αρχές έχουν περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, προστατεύοντας μόνο κάποια από τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Από την άλλη η ΕΕΑΔ, δεν έχει καμία δύναμη επιβολής της τήρησης των υποχρεώσεων που απορρέουν από το ενωσιακό δίκαιο για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Εκτός αυτού, ο σκοπός, η δομή, η τεχνογνωσία και η εσωτερική διακυβέρνηση της ΕΕΑΔ δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 77, που απαιτεί έναν φορέα ή δημόσια αρχή που θα διενεργεί έναν ουσιαστικό έλεγχο παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων από την χρήση συστημάτων ΤΝ.

Επιπλέον, με εξαίρεση την ΑΠΔΠΧ και το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας, ο κύριος σκοπός των αρχών είναι η παροχή συμβουλών και συστάσεων, όχι κυρώσεων και ως επί το πλείστον σε δημόσιους και όχι ιδιωτικούς φορείς.

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως ο Κανονισμός δίνει την δυνατότητα διορισμού περισσότερων αρχών. Στην περίπτωση αυτή η κατανομή των αρμοδιοτήτων σε πολλές αρχές μπορεί να οδηγήσει σε επικαλύψεις, ασάφειες και καθυστερήσεις στην απόδοση ευθυνών, διεξαγωγή ερευνών και αποφάσεων.

Προτάσεις

Η τρέχουσα κατάσταση δείχνει ότι ο μηχανισμός προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων γενικότερα αλλά και ειδικότερα από την χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης παρουσιάζει σημαντικά κενά.

Θεωρούμε ότι απαιτείται μια πιο σαφής και αποτελεσματική ρύθμιση για να διασφαλιστεί η επαρκής προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε αυτόν τον τομέα.

Πιο συγκεκριμένα, προτείνονται τα ακόλουθα:

- *Τροποποίηση νόμου 4780/2021, οι διατάξεις του οποίου διέπουν τη λειτουργία της Εθνικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.*

Η τροποποίηση θα διευρύνει τον σκοπό της ΕΕΑΔ, σύμφωνα με το άρθρο 77 του Κανονισμού ώστε να γίνει η ΕΕΑΔ ο αρμόδιος φορέας που θα εποπτεύει και επιβάλλει την τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το ενωσιακό δίκαιο για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην μεταχείριση χωρίς διακρίσεις, σε σχέση με την χρήση των συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙΙ του Κανονισμού για την ΤΝ.

Μεταξύ άλλων, θα πρέπει να αυξηθούν οι διερευνητικές εξουσίες της, να τεθούν οι όροι συνεργασίας με την αρχή εποπτείας της αγοράς αλλά και άλλους φορείς (Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας, ΑΠΔΠΧ, Συνήγορος του Πολίτη) και να της δοθούν εξουσίες επιβολής κυρώσεων, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα σε περίπτωση παραβάσεων.

Εκτός του νομοθετικού πλαισίου, είναι άκρως απαραίτητο να στελεχωθεί με το κατάλληλο προσωπικό, και τους οικονομικούς πόρους για να ανταπεξέλθει στις νέες αυτές απαιτήσεις.

Σχέση με άλλα νομοθετήματα

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Σύμβαση Πλαίσιο για την ΤΝ και εθνικός νόμος 4961/2022

Αδιαμφισβήτητη θέση αποτελεί παγκοσμίως ότι η ΤΝ πρέπει να τίθεται στην υπηρεσία της ανθρωπότητας και του κοινού καλού, η λειτουργία της δηλαδή πρέπει πάντα να είναι ανθρωποκεντρική, ενώ περαιτέρω ως βάση τίθεται ο σεβασμός στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, όπως αυτά κατοχυρώνονται σε διεθνή και ενωσιακά κείμενα.

Ειδικότερα όσον αφορά το χώρο της ΕΕ, τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα κατοχυρώνονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, σε διεθνή κείμενα όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κ.ά., αλλά και στα εθνικά συντάγματα των κρατών, και αποτελούν τους πυλώνες της ΕΕ, της έννοιας του κράτους δικαίου, αλλά και συστατικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Σύμφωνα και με την αιτιολογική σκέψη 6 του Κανονισμού για την ΤΝ, *"Δεδομένων του σημαντικού αντικτύπου που μπορεί να έχει η ΤΝ στην κοινωνία και της ανάγκης οικοδόμησης εμπιστοσύνης, έχει ζωτική σημασία η ΤΝ και το κανονιστικό της πλαίσιο να αναπτυχθούν με τρόπο σύμφωνο προς τις αξίες της Ένωσης όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), προς τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες που κατοχυρώνονται στις Συνθήκες και, κατ'εφαρμογή του άρθρου 6 ΣΕΕ, προς τον Χάρτη.*

Ως προαπαιτούμενο, η ΤΝ θα πρέπει να είναι μια τεχνολογία ανθρωποκεντρική. Θα πρέπει να χρησιμεύει ως εργαλείο για τους ανθρώπους, με απώτατο στόχο την αύξηση της ανθρώπινης ευημερίας."

Επομένως, είναι σημαντικό να εξεταστεί και να επισημανθεί η αλληλεπίδραση του Κανονισμού για την ΤΝ με το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (εφεξής ΧΘΔ) της ΕΕ, αλλά και με την πρόσφατη Σύμβαση-Πλαίσιο για την ΤΝ του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Ο ΧΘΔ επιβεβαιώνει – λαμβάνοντας δεόντως υπόψιν τις αρμοδιότητες και τις δράσεις της ΕΕ, καθώς και την αρχή της επικουρικότητας – τα δικαιώματα που έχουν θεσπιστεί σύμφωνα με τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις κοινές διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών μελών της ΕΕ, που περιλαμβάνουν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και των θεμελιωδών ελευθεριών, τους κοινωνικούς χάρτες που έχουν ψηφιστεί από την ΕΕ και από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).

Ο ΧΘΔ, παρέχοντας διαφάνεια και σαφήνεια αναφορικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, δημιουργεί νομική ασφάλεια στην ΕΕ. Ο ΧΘΔ περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό προοίμιο και 54 άρθρα που κατανέμονται σε επτά κεφάλαια.

- Κεφάλαιο I: **αξιοπρέπεια** (ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δικαίωμα στη ζωή, δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου, απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης, απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας).
- Κεφάλαιο II: **ελευθερία** (δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δικαίωμα γάμου και δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας, ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, ελευθερία των τεχνών και των επιστημών, δικαίωμα εκπαίδευσης, επαγγελματική ελευθερία και δικαίωμα στην εργασία, ελευθερία ίδρυσης επιχείρησης, δικαίωμα ιδιοκτησίας, δικαίωμα ασύλου, προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, επαναπροώθησης και απέλασης).
- Κεφάλαιο III: **ισότητα** (ισότητα έναντι του νόμου, μη διάκριση, πολιτισμική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία, ισότητα ανδρών και γυναικών, δικαιώματα του παιδιού, δικαιώματα των ηλικιωμένων, ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες).
- Κεφάλαιο IV: **αλληλεγγύη** (δικαίωμα στην πληροφόρηση και στη διαβούλευση με τους εργαζόμενους στο πλαίσιο της επιχείρησης, δικαίωμα διαπραγματεύσεων και συλλογικών ενεργειών, δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας, προστασία έναντι αδικαιολόγητης απόλυσης, δίκαιοι και ισότιμοι όροι εργασίας, απαγόρευση εργα-

- σίας των παιδιών και προστασία των εργαζόμενων νέων, οικογενειακή και επαγγελματική ζωή, κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή, προστασία της υγείας, πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, προστασία του περιβάλλοντος, προστασία των καταναλωτών).
- Κεφάλαιο V: **ιθαγένεια** (δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι κατά τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και τις δημοτικές εκλογές, δικαίωμα χρηστής διαχείρισης, δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα, Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής, δικαίωμα αναφοράς, ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή, διπλωματική και προξενική προστασία).
- Κεφάλαιο VI: **δικαιοσύνη** (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, τεκμήριο αθωότητας και δικαιώματα υπεράσπισης, αρχές νομιμότητας και αναλογικότητας αξιόποινων πράξεων και ποινών, δικαίωμα του προσώπου να μην δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη).

Πεδίο εφαρμογής

Ο ΧΘΔ εφαρμόζεται σε όλες τις πράξεις που τελούνται από τα θεσμικά και λοιπά όργανα, και οργανισμούς της ΕΕ. Δεν προβλέπει την επέκταση των εξουσιών και των καθηκόντων που τους ανατίθενται από τις συνθήκες. Ο ΧΘΔ εφαρμόζεται επίσης στα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν τη νομοθεσία της ΕΕ. Ο ΧΘΔ εφαρμόζεται σε συνδυασμό με εθνικά και διεθνή συστήματα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Επισημαίνεται ότι ο Κανονισμός για την ΤΝ, ως δίκαιο της ΕΕ, πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τον ΧΘΔ, ο οποίος με την σειρά του ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του ελάχιστου προτύπου προστασίας που παρέχει η ΕΣΔΑ και η νομολογία του ΕΔΔΑ.

Σύμφωνα, εξάλλου, με το προοίμιο και το άρθρο 1 του Κανονισμού για την ΤΝ, «σκοπός του κανονισμού είναι να βελτιωθεί η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς με τη θέσπιση ενιαίου νομικού πλαισίου, ιδίως για την ανάπτυξη, τη διάθεση στην αγορά, τη θέση σε λειτουργία και τη χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης («συστήματα ΤΝ») εντός της Ένωσης, κατά τρόπο σύμφωνο με τις αξίες της Ένωσης, να προαχθεί η υιοθέτηση ανθρωποκεντρικής και αξιόπιστης τεχνητής νοημοσύνης (ΤΝ), με παράλληλη εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας, της ασφάλειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης («Χάρτης»), συμπεριλαμβανομένης της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της προστασίας του περιβάλλοντος, να παρασχεθεί προστασία από τις επιβλαβείς επιπτώσεις των συστημάτων ΤΝ στην Ένωση και να στηριχθεί η καινοτομία.»

Επιπλέον, «Ο παρών κανονισμός θα πρέπει να εφαρμόζεται κατά τρόπο σύμφωνο προς τις αξίες της Ένωσης όπως κατοχυρώνονται στον Χάρτη, διευκολύνοντας την προστασία των φυσικών προσώπων, των επιχειρήσεων, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και του περιβάλλοντος, ενισχύοντας παράλληλα την καινοτομία και την απασχόληση και καθιστώντας την Ένωση πρωτοπόρο στην υιοθέτηση αξιόπιστης ΤΝ.»

Συμβούλιο της Ευρώπης και Σύμβαση-Πλαίσιο για την ΤΝ

Στις 5 Σεπτεμβρίου 2024 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέγραψε τη Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ΤΝ εξ ονόματος της ΕΕ. Η Σύμβαση είναι η πρώτη νομικά δεσμευτική διεθνής συμφωνία για την ΤΝ και συνάδει πλήρως με τον Κανονισμό για την ΤΝ.

Η σύμβαση προβλέπει μια κοινή προσέγγιση για να διασφαλιστεί ότι τα συστήματα ΤΝ είναι συμβατά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, επιτρέποντας παράλληλα την καινοτομία και την εμπιστοσύνη.

Περιλαμβάνει ορισμένες βασικές έννοιες από τον Κανονισμό για την ΤΝ, όπως μια προσέγγιση βάσει κινδύνου, τη διαφάνεια κατά μήκος της αξιακής αλυσίδας των συστημάτων ΤΝ και του περιεχομένου που παράγεται από ΤΝ, τις λεπτομερείς υποχρεώσεις τεκμηρίωσης για τα συστήματα ΤΝ που χαρακτηρίζονται ως υψηλού κινδύνου και τις υποχρεώσεις διαχείρισης κινδύνου με τη δυνατότητα θέσπισης απαγορεύσεων για τα συστήματα ΤΝ που θεωρούνται σαφής απειλή για τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Η σύμβαση θα εφαρμοστεί στην ΕΕ μέσω του Κανονισμού για την ΤΝ, ο οποίος προβλέπει εναρμονισμένους κανόνες για τη διάθεση στην αγορά, την εγκατάσταση και τη χρήση των συστημάτων ΤΝ, μαζί με άλλες σχετικές νομοθεσίες της ΕΕ, όπου χρειάζεται.

Ο Κανονισμός για την ΤΝ αντιμετωπίζεται ως «lex specialis» που υπερισχύει της Σύμβασης-Πλαισίου για την ΤΝ του Συμβουλίου της Ευρώπης στους επικαλυπτόμενους τομείς. Σε περιπτώσεις όμως αμφιβολιών, η Σύμβαση-Πλαίσιο συμπληρώνει την ερμηνεία του Κανονισμού για την ΤΝ.

Επιπλέον, επισημαίνεται ότι η Σύμβαση-Πλαίσιο αποτελεί διεθνή σύμβαση, η οποία είναι δεσμευτική μόνο για τα συμβαλλόμενα σε αυτήν μέρη, ενώ ο Κανονισμός για την ΤΝ είναι απόλυτα και αυτόματα δεσμευτικός για όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Ελληνικός νόμος 4961/2022: Αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του ν.4961/2022 κάθε φορέας του δημοσίου που χρησιμοποιεί σύστημα ΤΝ, υποχρεούται πριν από την έναρξη λειτουργίας του συστήματος να εκπονήσει αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου, η οποία αποτελεί ξεχωριστή διαδικασία και δεν υποκαθιστά την υποχρέωση διενέργειας της Εκτίμησης Αντικτύπου Προστασίας Δεδομένων που προβλέπεται στο άρθρο 35 του ΓΚΠΔ.

Στο πλαίσιο εκπόνησης της αλγοριθμικής εκτίμησης αντικτύπου εξετάζονται:

- ο επιδιωκόμενος σκοπός που επιτελεί το σύστημα ΤΝ,
- οι δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και οι παράμετροι λειτουργίας του συστήματος ΤΝ,
- το είδος των αποφάσεων και πράξεων του συστήματος ΤΝ,
- οι κατηγορίες των δεδομένων που το σύστημα ΤΝ επεξεργάζεται,
- οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν από την χρήση του συστήματος ΤΝ, καθώς και
- το προσδοκώμενο όφελος για το κοινωνικό σύνολο σε συνάρτηση με τους κινδύνους που το σύστημα ΤΝ εγκυμονεί, ιδίως για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.
- Επομένως, προκύπτει ότι η αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου αποτελεί ένα εργαλείο λογοδοσίας για τους δημόσιους φορείς που θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη των πολιτών – χρηστών απέναντι σε αυτά τα συστήματα.

Σύγκριση με το άρθρο 27 του Κανονισμού και προβληματισμοί

Όπως φαίνεται και στον παρακάτω συγκριτικό πίνακα, τα δύο νομοθετήματα απαιτούν την αναγραφή του σκοπού του συστήματος ΤΝ, δηλαδή τι επιδιώκεται να επιτευχθεί με τη χρήση του. Εκτός αυτού, και οι δύο εκτιμήσεις αντικτύπου εστιάζουν σε φορείς του δημοσίου και όχι του ιδιωτικού δικαίου, περιορίζοντας αισθητά το πεδίο εφαρμογής τους.

Επιπλέον, η διενέργεια του αντικτύπου θα πρέπει να γίνεται και στις δύο περιπτώσεις πριν την χρήση του συστήματος, ενώ απαιτείται και η περιγραφή των κινδύνων που ελλοχεύουν.

Από τις σημαντικότερες αποκλίσεις, είναι ότι σύμφωνα με τον ελληνικό νόμο, οι πληροφορίες σχετικά με την εκτίμηση αντικτύπου πρέπει να είναι δημόσιες, κάτι που δεν προβλέπεται στον Κανονισμό για την ΤΝ. Επίσης, ενώ στον τελευταίο είναι ξεκάθαρο ποιος πρέπει να διενεργεί την εκτίμηση αντικτύπου, στον ελληνικό νόμο είναι γενικά διατυπωμένο, γεγονός που εγείρει προβληματισμούς για την αποτελεσματική συμμόρφωση με τον νόμο.

Εκτός αυτού, από τις κυριότερες διαφορές είναι πως από την μία γίνεται εκτίμηση του αντικτύπου του αλγορίθμου που χρησιμοποιείται από το σύστημα ΤΝ, ενώ από την άλλη αξιολογείται αν η χρήση του συστήματος έχει επίπτωση στα θεμελιώδη δικαιώματα, διευρύνοντας το πλαίσιο εφαρμογής.

Τέλος, στον ελληνικό νόμο, σε αντίθεση με τον Κανονισμό για την ΤΝ, δεν προσδιορίζονται μέτρα αντιμετώπισης των ενδεχόμενων κινδύνων και πιθανών συνεπειών, ούτε μηχανισμοί εγγυήσεων και ασφάλειας για τη προστασία από τους ενδεχόμενους κινδύνους.

Συγκριτικός πίνακας

Υποχρεώσεις	Αλγοριθμικός Αντίκτυπος Άρθρα 5, 6 και 9 ν. 4961/2022	Εκτίμηση Αντικτύπου στα Θεμελιώδη Δικαιώματα Άρθρο 27
Περιγραφή σκοπού	Να αναγράφεται ο επιδιωκόμενος σκοπός του συστήματος, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου συμφέροντος που εξυπηρετείται με τη χρήση του.	Να περιγράφεται ο επιδιωκόμενος σκοπός του συστήματος.
Ανάλυση στοιχείων	Να αναγράφονται οι δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και οι παράμετροι λειτουργίας του συστήματος.	Να αναγράφονται οι διαδικασίες του φορέα εφαρμογής στις οποίες το σύστημα TN υψηλού κινδύνου θα χρησιμοποιείται.
Ποιές κατηγορίες αποφάσεων	Το είδος και οι κατηγορίες των αποφάσεων που λαμβάνονται ή των πράξεων που εκδίδονται με τη συμμετοχή του συστήματος, ή υποστηρίζονται από αυτό.	-
Ποιές κατηγορίες δεδομένων;	Οι κατηγορίες δεδομένων που συλλέγονται, τυγχάνουν επεξεργασίας ή εισάγονται στο σύστημα ή παράγονται από αυτό.	-
Ποιες κατηγορίες προσώπων;	Φυσικά και νομικά πρόσωπα	Φυσικά πρόσωπα ή ομάδες φυσικών προσώπων
Ποιους κινδύνους;	Οι κίνδυνοι που ενδέχεται να προκύψουν για τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τα έννομα συμφέροντα των φυσικών ή νομικών προσώπων, στα οποία αφορά ή τα οποία επηρεάζει η λήψη της απόφασης.	Συγκεκριμένους κινδύνους βλάβης που είναι πιθανό να επηρεάσουν τις κατηγορίες φυσικών προσώπων ή ομάδων προσώπων.
Ποιο το προσδοκώμενο όφελος;	Το προσδοκώμενο όφελος που απορρέει για το κοινωνικό σύνολο σε συνάρτηση με ενδεχόμενους κινδύνους και επιπτώσεις που δύναται να επιφέρει η χρήση του συστήματος, ιδίως για φυλετικές, εθνοτικές, κοινωνικές ή ηλικιακές ομάδες και κατηγορίες του πληθυσμού όπως τα άτομα με αναπηρία ή χρόνιες παθήσεις.	-
Χρονικό διάστημα χρήσης;	-	Περιγραφή του χρονικού διαστήματος και συχνότητας χρήσης κάθε συστήματος τν υψηλού κινδύνου.
Για ποιά συστήματα TN;	Όλα τα συστήματα TN που χρησιμοποιεί το δημόσιο.	Μόνο τα συστήματα υψηλού ρίσκου άρθρο 6 παράγραφος 2 (εκτός εξαιρέσεων).
Ποιος διενεργεί την εκτίμηση;	Κάθε φορέας του δημόσιου τομέα που χρησιμοποιεί σύστημα τεχνητής νοημοσύνης.	Φορέας εφαρμογής
Πότε διενεργείται η εκτίμηση;	Πριν την έναρξη λειτουργίας του συστήματος	Πριν την πρώτη χρήση του συστήματος TN από τον φορέα εφαρμογής
Δημοσιοποίηση εκτίμησης	Παροχή δημόσιων πληροφοριών για την εκτίμηση αντικτύπου	-
Διορθωτικά μέτρα και διακυβέρνηση;	-	Μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε περίπτωση επέλευσης των εν λόγω κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων των ρυθμίσεων για την εσωτερική διακυβέρνηση και τους μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών.
Ενημέρωση αρχής;	-	Αρχή εποπτείας της αγοράς

Προτάσεις

Οι παρακάτω προτάσεις για την αναθεώρηση του νόμου 4961/2022 κρατούν τα καλά στοιχεία του ισχύοντα νόμου, ενισχύοντάς τον με τις ασφαλιστικές δικλείδες του άρθρου 27 του Κανονισμού για την ΤΝ.

Προτάσεις για την αναθεώρηση του ελληνικού νόμου	
Περιγραφή σκοπού	Να αναγράφεται ο επιδιωκόμενος σκοπός του συστήματος, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου συμφέροντος που εξυπηρετείται με τη χρήση του .
Ανάλυση στοιχείων	Να αναγράφονται οι δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και οι παράμετροι λειτουργίας του συστήματος.
Ποιές κατηγορίες αποφάσεων	Το είδος και οι κατηγορίες των αποφάσεων που λαμβάνονται ή των πράξεων που εκδίδονται με τη συμμετοχή του συστήματος, ή υποστηρίζονται από αυτό.
Ποιές κατηγορίες δεδομένων;	Οι κατηγορίες δεδομένων που συλλέγονται, τυγχάνουν επεξεργασίας ή εισάγονται στο σύστημα ή παράγονται από αυτό.
Ποιες κατηγορίες προσώπων;	Φυσικά και νομικά πρόσωπα
Ποιους κινδύνους;	Οι κίνδυνοι που ενδέχεται να προκύψουν για τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τα έννομα συμφέροντα των φυσικών ή νομικών προσώπων, στα οποία αφορά ή τα οποία επηρεάζει η λήψη της απόφασης.
Ποιο το προσδοκώμενο όφελος;	Το προσδοκώμενο όφελος που απορρέει για το κοινωνικό σύνολο σε συνάρτηση με ενδεχόμενους κινδύνους και επιπτώσεις που δύναται να επιφέρει η χρήση του συστήματος, ιδίως για φυλετικές, εθνοτικές, κοινωνικές ή ηλικιακές ομάδες και κατηγορίες του πληθυσμού όπως τα άτομα με αναπηρία ή χρόνιες παθήσεις.
Χρονικό διάστημα χρήσης;	Περιγραφή του χρονικού διαστήματος και συχνότητας χρήσης κάθε συστήματος τν υψηλού κινδύνου.
Για ποιά συστήματα ΤΝ;	Όλα τα συστήματα ΤΝ που χρησιμοποιεί το δημόσιο
Ποιος διενεργεί την εκτίμηση;	Κάθε φορέας του δημόσιου τομέα που χρησιμοποιεί σύστημα τεχνητής νοημοσύνης.
Πότε διενεργείται η εκτίμηση;	Πριν την έναρξη λειτουργίας του συστήματος
Δημοσιοποίηση εκτίμησης	Παροχή δημόσιων πληροφοριών για την εκτίμηση αντικτύπου
Διορθωτικά μέτρα και διακυβέρνηση;	Μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται σε περίπτωση επέλευσης των εν λόγω κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων των ρυθμίσεων για την εσωτερική διακυβέρνηση και των μηχανισμών υποβολής καταγγελιών.
Ενημέρωση αρχής;	Αρχή εποπτείας της αγοράς

Συμπεράσματα και βελτιωτικές προτάσεις

Μέσα από την παρούσα ανάλυση αναδείχθηκαν αρκετοί προβληματισμοί και προτάθηκαν διάφορα μέτρα, τα οποία μπορεί η Ελληνική Κυβέρνηση να εντάξει στην ενσωμάτωση του Κανονισμού για την ΤΝ στο ελληνικό δίκαιο.

Συνοπτικά, στα κύρια συμπεράσματα περιλαμβάνονται οι προβληματισμοί με την μεγαλύτερη σπουδαιότητα για την κοινωνία των πολιτών και ζητήματα των οποίων η επίλυση θεωρείται προτεραιότητα.

Επίσης, συνοψίζονται οι βελτιωτικές προτάσεις σε πέντε βασικά σημεία που είναι κομβικά για την αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τυχόν παραβιάσεις συστημάτων ΤΝ.

Κύρια συμπεράσματα

#	Προβληματισμοί	Σπουδαιότητα
1	Ο αποκλεισμός από την υποχρέωση διενέργειας ΕΑΘΔ των συστημάτων ΤΝ που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από ιδιωτικές υπηρεσίες.	ΥΨΙΣΤΗ
2	Η παντελής έλλειψη κυρώσεων για όσους παραβιάζουν τις διατάξεις για τις ΕΑΘΔ.	ΥΨΙΣΤΗ
3	Οι ασάφειες και τα ερμηνευτικά κενά σχετικά με: τον τρόπο διενέργειας ΕΑΘΔ, επικαιροποίηση στοιχείων και εκ νέου διενέργεια ΕΑΘΔ, αξιολόγηση κινδύνων και προτεινόμενα μέτρα, ενημέρωση αρχής εποπτείας αγοράς και εξαιρέσεις από ενημέρωση αρχής εποπτείας αγοράς	ΥΨΙΣΤΗ
4	Η αδιαφάνεια στην χρήση συστημάτων ΤΝ και εκπόνηση ΕΑΘΔ σε τομείς επιβολής του νόμου, διαχείρισης μετανάστευσης και ασύλου και των συνοριακών ελέγχων.	ΥΨΙΣΤΗ

Προτάσεις

#	Βελτιωτικές προτάσεις	Σπουδαιότητα
1	Κυρώσεις Προτείνεται η άσκηση της διακριτικής ευχέρειας με βάση το άρθρο 99 παράγραφος 2 και η θέσπιση κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις διατάξεις για τα ΕΑΘΔ. Προτείνεται, περαιτέρω, οι σχετικές κυρώσεις να είναι στην ίδια κλίμακα με αυτές που αφορούν τη μη συμμόρφωση με την απαγόρευση των πρακτικών ΤΝ, σύμφωνα με το άρθρο 99 παράγραφος 3 του Κανονισμού.	ΥΨΙΣΤΗ
2	Διακυβέρνηση και ΤΝ Προτείνεται η θέσπιση αναλυτικών ρυθμίσεων διακυβέρνησης με ξεκάθαρες διαδικασίες διαχείρισης καταγγελιών και προσφυγών καθώς και η εξασφάλιση συμμετοχής συμφεροντούχων στον ελληνικό νόμο που θα ενσωματώσει τον Κανονισμό.	ΥΨΙΣΤΗ
3	Αρχή Προστασίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Τροποποίηση νόμου 4780/2021 , οι διατάξεις του οποίου διέπουν τη λειτουργία της Εθνικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την ανάληψη του ρόλου σύμφωνα με το άρθρο 77 του Κανονισμού υπό προϋποθέσεις.	ΥΨΙΣΤΗ
4	Κατευθυντήριες γραμμές Εκτός από το υπόδειγμα για την διενέργεια ΕΑΘΔ, είναι απαραίτητη η εκπόνηση κατευθυντήριων γραμμών, που θα περιλαμβάνουν μια εκτενή ανάλυση της αιτιολογικής σκέψης 96, των άρθρων 6 παράγραφος 2, 27, 43, 46, 49 και 77 του Κανονισμού για την ΤΝ.	ΜΕΤΡΙΑ

Η Σοφία Αντωνοπούλου είναι Δικηγόρος Αθηνών με ειδίκευση στις Τεχνολογίες Πληροφορικής, Επικοινωνιών και την Πνευματική Ιδιοκτησία. Είναι απόφοιτος της Νομικής Σχολής Αθηνών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και κάτοχος Μεταπτυχιακού Προγράμματος "Δίκαιο και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών" του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Η μεταπτυχιακή διπλωματική της εργασία αφορά την Τεχνητή Νοημοσύνη και τις Έμφυλες Διακρίσεις (Gender Biases), εστιάζοντας στη φεμινιστική θεωρία, τεχνολογικά ζητήματα, νομικές προοπτικές και την ηθική. Η Σοφία συμμετείχε επίσης, ως επιστημονική συνεργάτης στο πεδίο Νομική-Ηθική/ Δεοντολογία, στο ερευνητικό έργο AI TRACE (Συναισθητική σχέση της Τεχνητής Νοημοσύνης με τις Ψηφιακές Τέχνες και το Κοινό τους), χρηματοδοτούμενο από το ΕΛΙΔΕΚ (Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας) και είναι μέλος του Διεθνούς Φεστιβάλ Ψηφιακών Τεχνών της Αθήνας (Athens Digital Arts Festival) από το 2017, καλλιεργώντας το έντονο ενδιαφέρον της για την ψηφιακή τέχνη και το πώς η τεχνολογία και η τέχνη είναι αλληλένδετες. Επιπλέον, αποτελεί από το 2022 ενεργό μέλος της Homo Digitalis, της πρώτης Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης στην Ελλάδα για την προάσπιση των ψηφιακών δικαιωμάτων. Το ερευνητικό αντικείμενο της Σοφίας εστιάζει στην Τεχνητή Νοημοσύνη και ζητήματα ηθικής, την Πνευματική Ιδιοκτησία και την ψηφιοποίηση και πώς η τεχνολογία μπορεί να είναι ασφαλής, ηθική και ίση για όλα τα άτομα.

Η Λαμπρινή Γυφτοκώστα είναι Δικηγόρος και Διευθύντρια της Homo Digitalis σε θέματα τεχνητής νοημοσύνης και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου από το Nottingham Law School σε θέματα International Trade Law, με πιστοποιήσεις σε θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων, κυβερνοασφάλειας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τεχνητής νοημοσύνης. Δραστηριοποιείται στο χώρο της συμμόρφωσης με την ευρωπαϊκή νομοθεσία αλλά και της δημόσιας διαβούλευσης για πάνω από 15 χρόνια σε Ελλάδα και εξωτερικό.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Dastin, J., 2018, *Amazon scraps secret AI recruiting tool that showed bias against women*, διαθέσιμο σε: <https://www.reuters.com/article/us-amazon-com-jobs-automation-insightidUSKCN1MK08G>, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 2019, *Ethics guidelines for trustworthy AI*, διαθέσιμο σε: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Rodrigues, R., 2020, *Legal and human rights issues of AI: Gaps, challenges and vulnerabilities*, Journal of Responsible Technology, Volume 4, p. 100005

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2016, *Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020, *Λευκή Βίβλος για την Τεχνητή Νοημοσύνη Η ευρωπαϊκή προσέγγιση της αριστείας και της εμπιστοσύνης*, διαθέσιμο σε: https://commission.europa.eu/document/download/d2ec4039-c5be-423a-81ef-b9e44e79825b_el?filename=commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_el.pdf, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024, *Commission signed the Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and human rights, democracy and the rule of law*, διαθέσιμο σε: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-signed-council-europe-framework-convention-artificial-intelligence-and-human-rights>, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2016, *Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)*, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2024, *Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1689 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2024, για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη και την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 300/2008, (ΕΕ) αριθ. 167/2013, (ΕΕ) αριθ. 168/2013, (ΕΕ) 2018/858, (ΕΕ) 2018/1139 και (ΕΕ) 2019/2144 και των οδηγιών 2014/90/ΕΕ, (ΕΕ) 2016/797 και (ΕΕ) 2020/1828 (κανονισμός για την τεχνητή νοημοσύνη)*, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο και Επιτροπή, 2016, *Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Συμβούλιο της Ευρώπης, 1950, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, διαθέσιμο σε: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf, τελευταία πρόσβαση 21/9/2024.

Alessandro Mantelero, The Fundamental Rights Impact Assessment (FRIA) in the AI Act: roots, legal obligations and key elements for a model template, *Computer Law and Security Review*, Volume 54, September 2024, 106020.

Algorithmic Audit, Comparative Review of 10 FRIAs, Σεπτέμβριος 2024, διαθέσιμο σε: https://algorithmaudit.eu/knowledge-platform/knowledgebase/comparative_review_10_frias/, τελευταία πρόσβαση 23/10/24

Human Rights, Democracy, and the Rule of Law Impact Assessment for AI Systems (HUDERIA), A risk-based approach to assessing and mitigating adverse impacts developed for the Council of Europe's Framework Convention, διαθέσιμο σε: <https://www.turing.ac.uk/research/research-projects/human-rights-democracy-and-rule-law-impact-assessment-ai-systems-huderia>, τελευταία πρόσβαση 23/10/24.

UNESCO Ethical Impact Assessment: A Tool of the Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence διαθέσιμο σε: <https://www.unesco.org/en/articles/ethical-impact-assessment-tool-recommendation-ethics-artificial-intelligence>, τελευταία πρόσβαση 23/10/24.

Melissa Heikkilä, POLITICO, March 2022, *Dutch scandal serves as a warning for Europe over risks of using algorithms*, διαθέσιμο σε <https://www.politico.eu/article/dutch-scandal-serves-as-a-warning-for-europe-over-risks-of-using-algorithms/>, τελευταία πρόσβαση 23/10/24

Νόμος 4961/2022, Αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 146/27-07-2022)